

ԱԶՆՏ ԲԵՍ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՊԱՅՊԱՆԵ

Խմբագրական ժամօրօթիկն - Ստորել կու տանք Մխիթարեան միաբանութեան մասին սոյն շահեկան յօդուածը կարգ մը յապաւումներով:

ՈՍԿԱՆ ՄԻՒԻԹԱՐԵԱՆ

Ինչպէս յայտնած էի իմ նախորդ յօդուածիս մէջ թէ, եթէ ընդհանուր ակնարկ մը նետելու ըլլանք Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր կեանքէն ներս, կ'անդրադառնանք որ չկայ մէկը, որ հաշիւ պահանջէ Մխիթարեան դեկավարութենէն, ուր այսօր խնդրոյ առարկայ են Հայ ժողովուրդի դարաւոր գանձերը, որոնց պաշտպանութեան համար հաշուետու է նոյն ինքն Մխիթարեան Միաբանութեան դեկավարութիւնը:

Անմիջապէս միտքս կու գայ վաթսուական թուականներուն երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութենէն գողցուած Ձեռագիրներու վաճառքի անմոռանալի դէպքերը, Անգլիական Sotheby աճուրդի հաստատութեան միջոցաւ, ուր անմիջապէս տեսանք, թէ ինչպէ՞ս գորաշարժի անցան եւ ահագանգ հնչեցուցին մեր Նուիրապետական Աթոռները, Հայկական կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ հայկական մամուլը իր հետ ունենալով Հայ արժէքներու հանդէպ բժախնդի հայտնողները:

Եօթանասունական թուականներէն սկսեալ, տեսանք արդէն թէ ինչպէս հանգուցեալ Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան Աբբա՛օր օրով տեղի ունեցան կալուածային մեծածաւալ ձեռքբերումներ ինչպէս նաեւ շինարարական ձեռնարկներ, որոնց գլխաւոր նպատակն էր մնայուն եւ հաստատութեան եկամուտներ ապահովել միաբանութեան համար: Դժբախտաբար սոյն մեծղի գործարքներու մատակարարումը, միաբաններու կողքին չունեցան մասնագէտ աշխարհականներ, որոնք կարենային մօտէն հետեւել եւ որոշ ապահովութիւն մը ընձեռել վերոյիշեալ ծրագիրներուն: Միւս կողմէ, իտալական անակագած ու պարտքերու լուծին տակ գտնուող որոշ ընկերակցութիւններու հետ գործառնական բաժնեկցութիւնները, դուր բացին մեծագումար պարտքերու, որոնք Մխիթարեան Միաբանութիւնը ակնյայտ անակցութեան մը սեմին հասցուցին: Այս անխոհեմ քայլերը սրբագրելու համար, Միաբանութիւնը պարտաւոր եղաւ ծախելու շատ մը թանկարժէք կալուածներ, ներառեալ Վենետիկի Ս. Մարկոս Հրապարակի վրայ գտնուող խանութները, վճարելու համար իր պարտքերը պարտատէրերուն: Չմոռնանք այստեղ յիշեցնելու որ Միաբանութեան վիթխարի պարտքերու պատճառով կալուածներու մեծամասնութիւնը կարճ ժամանակամիջոցի մէջ չնչին եւ շուկայական արժէքէն շատ ցած գիներով շտապ վաճառուեցան:

Նմանօրինակ անխոհեմ քայլեր յաջորդաբար պատճառ դարձան նաեւ, որ Միաբանութիւնը վերատեսութեան ենթարկէր իր տնտեսական ընդհանուր վիճակը, եւ ստիպուած ըլլար փակելու իր բազմադարեան ու պատմական տպարանը, որուն հետեւանքով նուազեցան նաեւ գրքերու տպագրութիւնները: Ահաւասիկ այս հրատարակութիւններու ճամբով էր որ Մխիթարեան Հայրերը, իրենց աշխատասիրութեամբ եւ բանասիրութեամբ, օտարներուն ներկայացուցին եւ ծանօթացուցին Հայ կրթականութեան տիտանները, ինչպէս նաեւ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, երբ մեր Նուիրապետական Աթոռները կը հիւծէին Օսման-

եան եւ Ռուսական գերիշխանութիւններու երկաթեայ բազուկին տակ:

Դժբախտաբար, Մխիթարեան Միաբանութեան այսօրուայ պատկերը ամբողջութեամբ տարբեր է եւ մեր աչքին առջեւ կը պարզէ դառն եւ տխուր իրականութիւններ: Յաջորդող կարգ մը Աբբասայրերու ձախակեր գործունէութիւնը, նոյնքան իրենց տխուր անդրադարձը ունեցան Միաբանութեան վարկին եւ ընդհանրապէս միաբանութեան իւրաքանչիւր անձի հոգեբանութեան վրայ: Ոմանք յուսահատ հեռացան միաբանութենէն, ոմանք աշխատանքի ասպարէզէն, ուրիշներ փոխեցին իրենց ծառայութեան մարզը, ոմանք ստեղծեցին իրենց անձնական աշխատանքի դաշտը եւ գրեթէ գործեցին անկախ: Բարեբախտաբար խուճմը մը պարկեշտ եւ անշահարմար միաբաններ մնացին պատնէշի վրայ այն ակնկալութեամբ որ օր մը արշալոյսը կրկին կը ծագի եւ իրենք աւելի պարզ եւ յստակ կը տեսնեն Հայ Մշակութի ծառայութեան անդատանին պահանջները եւ անգամ մը եւս իրենց բազուկները սոթտելով կը նետուին ասպարէզ, առաջին առիթով փրկելու Մխիթարեան Միաբանութեան վարկը, ու ապա վերանորոգ հոգիով կենդանացնել եւ կերտել կը փորձեն, այն ինչ որ վերջին քառասնամեակին կործանած էին անխոհեմ, անջիղ եւ անպատասխանատու ղեկավարները:

Ահաւասիկ այս ակնկալութիւնները շատ կարճ ժամանակի համար եռուն գոյալիճակ մը ստացան երբ Մխիթարեան Միաբանութեան երկփեղկումը վերջ գտաւ Յուլիս 2000 թուականին, Վատիկանի ստիպողական ջանքերով: Ճիշդ այս առն էր երբ Մխիթարեան Միաբանութեան, Վենետիկի եւ Վիեննայի արդիւնաշատ գոյգ ճիւղերը իրագործեցին մեր Հայ պատմութեան հագուազիւտ դրական արարքներէն մին՝ այսինքն է «գործադիր վերամիացումը»: Միաբանութիւնները անգամ մը եւս որպէս մէկ սիրտ ու հոգի, իրենց միացեալ ուժերով լծուեցան գործի, ամբողջականօրէն նուիրուելու Հայ նոր սերունդի դաստիարակութեան: Ափսոս որ միութեան ակնկալութիւնները շատ արագ ցնդեցան շոգիի նման: Ինչո՞ւ. որովհետեւ ընտրուեցաւ ղեկավար մը, յանձինս, որ ոչ միայն չկրցաւ հին վէրքերուն սպեղանի գտնել, այլեւ իր անխոհեմ, անպատասխանատու, անկազմակերպ եւ անձնակեղծ շախտանքներով՝ բորբոքեց հին վէրքերը իր դէմ դարձնելով թէ՛ Վենետիկի եւ թէ՛ Վիեննայի Միաբանութեան անդամները:

Մեր ըսածները փաստելու համար, այստեղ պէտք է վկայակոչել 2004 թուականի դատավարութիւնները ընդդէմ Լոս Անճէլըսի Մխիթարեան վարժարանին, որ մինչեւ վերջերս կը վայելէր, Վիեննայի Մխիթարեան ուխտէն, Հայր Օգոստինոս Սեբուլեանի ղեկավարութիւնը ամբողջական նուիրուածութեամբ: Տիրահռչակ եւ միջ-միաբանական այս պայքարները որ անշուշտ հակառակ էին մեզի ծանօթ Մխիթարեան համերաշխութեան եւ միութեան գաղափարականներուն, բարեբախտաբար կանգ առած էին 2006 թուականին, աւելին՝ երկուստեք ծանր նիւթական կորուստներու առաջին առնելու շարժառիթով քան թէ բարոյական արժէքներու

ստիպողութենէն մղուած եւ սակայն այս անպատուաբեր դատավարութիւնները միայն ջիղեր մաշեցուցին, վարկեր մրտոնեցին եւ անուններ վարկաբեկեցին յանուն ոչինչի:

Այս անպատասխանատու ղեկավարութեան հետեւանքն է նաեւ վերջին տարիներուն տեղի ունեցած գողութիւնները, որոնց համար ստորագրեալ ահագանգ կը հնչեցնէ մամուլով իրենց անհոգ եւ անտարբեր թմբիրէն արթնցնելու մեր դեկավարութիւնը, որպէսզի ոտքի ելլեն եւ հաշիւ պահանջեն Մխիթարեան դեկավարութենէն, մեր դարաւոր թշնամիէն հազիւ ազատած, մեր թանկագին եւ սրբազան գանձերուն համար: Այս գողութիւններէն մի քանիսն անդրադարձայ իմ նախորդ յօդուածիս մէջ, բայց այն ինչ որ ես հրամցուցի հանրութեան, միայն փոքրիկ չնչին մէկ մասն էր կողոպտին որ այսօր կը շարունակուի գանազան կերպերով եւ գունաւորումներով ինչպէս անդրադարձած եմ իմ նախորդ յօդուածիս մէջ (Ով է գողը յօդուածը կարելի է ընթեռնուել hetq.am կայքէջին վրայ, Սփիւռք ենթախորագրի տակ): Բոլոր ժամանակներէ աւելի ԱՅՍՕՐ, իւրաքանչիւր Հայ, բարոյական պարտաւորութիւն ունի հաշիւ պահանջելու, ապա թէ ոչ, մեր լուծութեամբ մեղսակից կը դառնանք այս աններելի կողոպտին:

Չենք կրնար անտարբեր մնալ, եթէ ունինք անխորտակելի պաշտամունքը հանդէպ մեր մշակութային գանձերուն: Ժամանակն է որ անմիջապէս ստեղծենք վարչական մարմիններ, կազմուած մասնագէտ անհատներու կողմէ, որոնք անյապաղ պիտի աշխատին պարկեշտ միաբաններու հետ եւ պիտի ցանկագրեն Մխիթարեան Միաբանութեան տրամադրութեան տակ ի պահ դրուած բոլոր մշակութային հարստութիւնները (գիրքեր, ձեռագիրներ, քարտէսներ, գորգեր, զգեստներ, ոսկեղէն, արծաթեղէն դրամներ եւ իրեր, արուեստի գործեր) ըլլան անոնք Վենետիկի եւ կամ Վիեննայի վանքերէն ներս:

Բացի մեր մշակութային գանձերէն, անհետ կը կորչին նաեւ մեր ազգապատկան կալուածները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը, դարբերու ընթացքին նուիրուած են Մխիթարեան Միաբանութեան այն համոզումով որ անոնք պիտի պահուին որպէս աւանդ գալիք Հայ սերունդներուն համար: Դժբախտաբար, այդ կալուածներէն շատեր ծախուած են այսօր գանազան պատճառներով, ոմանք հասկնալի պատճառաբանութիւններով, որոնք կարգին են անպատասխանատու եւ անհաշիւ մտնումները, իսկ ոմանք ալ գուտ անձնական շահագիտական նպատակներով:

Այսօր Մխիթարեան Միաբանութեան երկու ճիւղերն ալ ունին իրենց հսկայական եկամտաբեր կալուածները, որոնց պատասխանատուութիւնը միշտ ալ յանձնուած է անուանական մատակարարութեան մը: Անկարելի է երեւակայել որ անձ մը կարենայ տնօրինել այդ բոլորը, երբ այս կալուածները սխուռած են, միջին Արեւելքէն մինչեւ Հայաստան, Եւրոպայէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկա: Կրնա՞ք հաւատալ որ այսքան հարստութիւն կուտակած հաստատութիւն մը այսօր կը կանգնի ստոյգ անակցութեան եզրին, պարզապէս անոր համար որ կամայականութեան եւ անձնակեղծ ղեկավարութեան զոհ են այս բոլորը: Ասոնց վրայ աւելցնենք նաեւ, համայնավարութեան օրերուն Վիեննական Մխիթարեան Միաբանու-

թենէն բռնագրաւուած կալուածներուն ցանկը, որոնք դժբախտաբար կը մնան պատանդ պատկան պետութիւններու մօտ, պարզապէս անոր համար որ չկայ լուրջ ղեկավարութիւն մը որ մտահոգուի այս հարցերով, ի վերջոյ ազգային կալուածներով: Այսօր եօթը տարիներէ ի վեր կը խնդրեմ որ Պուլկարիոյ Ֆիլիպպէ (Plovdiv) քաղաքի Մխիթարեան վարժարանի կալուածը ետ առնելու ջանքերը հարկ է աշխուժացնել պատկան մարմիններու մօտ, նախ քան որ ետ պահանջելու ժամանակամիջոցը դադրի ըստ օրէնքի, բայց դժբախտաբար մեր բոլոր խնդրանքներն ալ հանդիպեցան խուլ ականջներու:

Նոյն ճակատագրին արժանացան նաեւ Վենետիկի Միաբանութեան պատկանող, Հունգարիոյ մայրաքաղաք, Պուտաբէշտի կալուածներն ալ, բռնագրաւուած համայնավարութեան օրերուն, որոնք հաւանաբար միլիոնաւոր տոլարներ կ'արժեն այսօր, եւ սակայն կը մնան տակաւին պետութեան ձեռքը պարզապէս անոր համար որ չկայ լուրջ ղեկավարութիւն մը որ մտահոգուի այս կալուածներով, եւ իր արդար իրաւունքները ետ պահանջէ: Այս կալուածի շուրջ մեր առաջարկած բոլոր թեթաղութիւնները, նոյնպէս հանդիպեցան խուլ եւ անտարբեր ականջներու: Այստեղ կ'արժէ յիշեցնել նաեւ որ Պուտաբէշտի ժողովրդապետական եկեղեցին, ուր կը կատարուէին կիրակնօրեայ Հայկական Ս. Պատարագները, այսօր բռնագրաւուած կը մնայ տեղուին Լատին Արքեպիսկոպոսին կողմէ: Արքեպիսկոպոսը բռնագրաւեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան կալուածը, ինչպէս նաեւ այնտեղ գտնուող հայկական ոչ մէկ քաղութիւն եւ յանգումութիւն բողոք ներկայացնելու Վատիկանին: Իրողութիւն մը որ մեզի կրկին մտածել կու տայ:

Նոյնպէս տակաւին ժամանակի բախտին ձգուած են նաեւ Ռումանիոյ, Պուքարէշտ քաղաքի, Գալիա Մոշիլոր փողոցին վրայ գտնուող Վիեննական Մխիթարեան կալուածը, բազմադարեան շէնք մը, որուն ճակատին կարելի է տեսնել մինչեւ այսօր վասպուրականի Արծիւր, տակաւին բռնագրաւուած կը մնայ Լատին Արքեպիսկոպոսարանին կողմէ եւ ոչ ոք Մխիթարեան Միաբանութեան ղեկավարութենէն ճիգ կը թափէ այս բռնագրաւուած կալուածը ետ առնելու օրինական ամէն ճամբաներով: Այս անտարբերութիւնը ինքնին լուսագոյն պապոցոցներէն մէկն է թէ ինչպէ՞ս Վատիկանը տակաւ առ տակաւ, գանազան ձեռքով լուծարքի կ'ենթարկէ Մխիթարեան կալուածները, ի վերջոյ նոյն ընդհանրական լուծարքին ենթարկելու ամբողջ Միաբանութիւնը, ինչպէս որ եղաւ վախճանը Անտոնեան Միաբանութեան:

Բռնագրաւուած կը մնան նաեւ, Վիեննական Մխիթարեան Միաբանութեան Սերպիոյ, Նովի Սատ քաղաքի եկեղեցին ու եկամտաբեր կալուածները, որոնք գրաւուած էին Նախագահ Թիթոյի ժամանակ: Դժբախտաբար այդ կալուածները այսօր փլած են եւ հսկայ կալուածը վերածուած հանրային պարտէզի մը, ուր կանգուն կը մնայ միայն Հայ գորավարի մը արձանը որպէս հերոս, որովհետեւ կուտած էր Սերպական պատերազմին: Այս եկեղեցոյ թանկարժէք իրերն ու գանձերը, ինչպէս նաեւ տոմարները կը զարդարեն այսօր Նովի Սատի եւ Պէլլրատի